

In memoriam Leen de Broekert: een leven ter vertolking van de taal der engelen

Op 29 juli 2009 is in zijn woonplaats Middelburg de musicus Leen de Broekert overleden. Hij werd zestig jaar oud. Leen was een begaafd pianist, klavecijnist, organist en pedagoog. Hij heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de muziekvertolking in het algemeen en aan het Zeeuwse muziekleven in het bijzonder. Ook was hij een vooraanstaand lid van het Zeeuws Genootschap, waarvoor hij veel gedaan heeft. In dit alles, en boven dit alles, was hij een beminnelijk mens.

Levensloop

Leen de Broekert werd op 10 maart 1949 geboren in Oostkapelle als tweede van vijf kinderen. Hij was de oudste zoon van gemeentesecretaris Adriaan de Broekert en diens echtgenote. In zijn geboortedorp bracht hij een gelukkige jeugd door. Toen hij zeven jaar oud was, gebeurde er iets dat zijn verdere levensgang zou bepalen. In het ouderlijke huis, waar tot op dat moment de radio de enige bron van muziek was geweest, kwam op verzoek van de oudste zoon zelf een piano te staan. Jan Hekhuis uit Vrouwenpolder werd gevraagd Leen en zijn negenjarige zusje pianoles te geven. Totdat Leen in 1970 naar het conservatorium ging, bleef Hekhuis zijn belangrijkste muzikale mentor: hij gaf hem piano- en orgelles, ook toen Leen na zijn lagereschooltijd in Oostkapelle de middelbare school en nadien de kweekschool te Middelburg bezocht.

In 1969 behaalde Leen het onderwijzersdiploma, het diploma koördirectie en het Gehreldiploma (waarmee hij muzieklesbevoegdheid verwierf). Het conservatorium lokte, maar de militaire dienstplicht riep hem ook. Het ministerie van Defensie stationeerde hem bij de verbindingdienst in De Lier (Zuid-Holland), waar hij een opleiding tot marconist kon combineren met zijn muziekstudie in Den Haag. Er stond zelfs een piano in het Protestants Militair Tehuis, en Leen kreeg toestemming om overdag lessen aan het conservatorium te volgen, mits hij zich dan 's avonds in de radiotelegrafie verdiepte. Het piano-spel werd dus in de eerste jaren van zijn studie

afgewisseld met het coderen en decoderen van militaire berichten.

Aan het Koninklijk Conservatorium studeerde Leen twee hoofdvakken tegelijk. Zijn docent voor piano was de vermaarde pianist Gerard Hengeveld, terwijl hij orgel studeerde bij Adriaan Engels en, na diens pensionering, bij Wim van Beek. De verschillende vakken van zijn studie werden respectievelijk in november 1974 (docerend musicus orgel), december 1975 (docerend en uitvoerend musicus piano) en juni 1976 (uitvoerend musicus orgel) voltooid met solistendiploma's. In december 1977 verwierf hij het diploma kerkmusicus. Zijn docent voor dit vak was Barend Schuurman.

Nadat hij de krijgsdienst in februari 1973 verlaten had, woonde hij op kamers in Voorburg, opnieuw dicht bij Den Haag. De weekeinden bracht hij veelal in Zeeland door, waar hij in 1968 tot organist van de Nederlandse hervormde kerk in Oostkapelle was benoemd. In 1978 kocht hij een huis aan de Herengracht in Middelburg. Daar woonde hij tot augustus 1980, toen hij introk bij zijn levensgezellin Liesbeth Binkhorst in het huis De Dry Verloren Schapen aan de Dam. Daar is hij tot aan zijn dood blijven wonen.

Eind jaren zeventig ging Leen de Broekert zich toeleggen op de historische uitvoeringspraktijk en het bespelen van klavecimbel, klavichord en fortepiano. Bij Jos van Immerseel in Antwerpen volgde hij een aantal cursussen die hem bijzonder stimuleerden, niet in het minst om zich ook in de theorie van de historische uitvoeringspraktijk te verdiepen en zijn kennis dienaangaande via lezingen aan anderen door te geven. De fortepiano werd, naast het orgel, bij uitstek zijn instrument.

In september 1973 werd hij bij de Zeeuwse Muziekschool aangesteld als docent piano en kerkorgel. Aanvankelijk doceerde hij in Middelburg en in Goes, later alleen in de hoofdstad. Ook had hij enkele privéleerlingen voor piano, klavecimbel en klavichord, die zelfs uit Amsterdam en Utrecht kwamen om bij hem te studeren. Leen was bijzonder geliefd als leraar en kon opvallend

goed met kinderen omgaan: hij liet zijn leerlingen in hun waarde, wist hen te motiveren (onder meer met persoonlijke stukjes die hij voor hen componeerde en die vol grapjes zaten) en hij verloor nimmer zijn geduld of zijn gevoel voor humor.

In januari 1977 werd Leen benoemd tot organist van de Middelburgse Koorkerk (een vrijzinnig-protestantse en remonstrantse gemeente). Zijn spel werd gewaardeerd wegens het spirituele en speelse karakter.

Beide reguliere taken, die van muziekpedagoog en kerkorganist, heeft hij vervuld totdat zijn ziekte, die zich in het voorjaar van 2009 openbaarde, het hem onmogelijk maakte om verder te werken. Toen hij in april, op Witte Donderdag, te horen kreeg dat hij ongeneeslijk ziek was, reageerde hij met de woorden dankbaar te zijn dat hij zestig jaar lang gezond was geweest, en dit tekende hem. Zijn vroege dood in de zomer van dit jaar maakte een einde aan een veelzijdig en vruchtbaar leven ten dienste van de muziek.

De uitvoerend musicus

Als uitvoerend musicus had Leen de Broekert een drukke concertpraktijk. Behalve in eigen land trad hij als pianist en organist op in Duitsland en België, alsook in Engeland, Frankrijk, Italië en Zweden. Hij gaf solorecitals en trad op met anderen, soms in kamermuziekensembles. Hij speelde onder meer met de violisten Jo Juda en Johannes Leertouwer, de hoboïst Frank de Bruine, de bariton Claus Ocker, de altmezzo Lucienne van Deyck, de sopraan Marjanne Kweksilber en de pianiste Janine Dacosta. Met cellist Martijn Kooiman, fluitist Ferenc Hutýra en bariton Rob van der Meule vormde hij vaste combinaties. Een enkele keer concerteerde hij met het Zeeuws Orkest, bijvoorbeeld in werk van Francis Poulenc. Alleen al in het concertseizoen 2006-2007 verzorgde hij veertien concerten, als fortepianist of organist of als pianist of klavecijnist in een ensemble. Deze concertpraktijk combineerde hij nog eens met vier openbare lezingen over de liedkunst in de winter van 2007.

Leen was een bevlogen en veelzijdig musicus. Hij bezat een grote kennis van de muziekhistorie, hij was door en door muzikaal en had een geweldige voordracht, zoals Jeanette Vergouwen in de *PZC* van 17 augustus jl. schreef. Hij stond boven de techniek en had een indrukwekkend stijlge-

voel, voornamelijk voor de componisten die hem het dichtst aan het hart lagen en die hij het liefst vertolkte: Buxtehude, Bach, Scarlatti, Mozart, Haydn, Beethoven en Schubert. Ook kon hij geweldig improviseren op het orgel. De liefde voor de toonkunst zat heel diep bij hem. Zijn interpretaties waren persoonlijk en droegen een eigen stempel – zonder dat hij zich evenwel als vertolker tussen de muziek en de luisteraar plaatste – en zij boeiden iedere keer weer. Onder zijn handen zongen piano, klavecimbel en orgel. Een recital van Leen was dikwijls een belevenis.

Opnamen en nalatenschap

De muzikale nalatenschap op geluidsdrager van Leen de Broekert telt twee langspeelplaten en zes eigen cd's (cd-opnamen van concerten die niet in de handel zijn gebracht, blijven hier buiten beschouwing). Zijn eerste opnamen dateren van het midden der jaren zeventig: in 1976 en 1977 verschenen twee langspeelplaten waarop hij samen met de fluitist Ferenc Hutýra werk voor fluit en piano van Kuhnau, Chopin, Reinecke, Hoffmeister en Reicha ten gehore bracht. Tussen 1996 en 2008 verschenen er zes cd's bij het label Zefir. Hierop speelt Leen orgelwerk van de componisten Bach, Buxtehude, Böhm, Couperin, Daquin, Mozart, Mendelssohn, Beethoven, Rossini en Boëly, alsook eigen werk, en fortepianowerk van Mozart, Haydn en Schubert.¹ De toelichtingen bij de muziek schreef hij zelf. Tot slot werden in 2005 bij De Banier in Utrecht opnamen van hem op drie Zeeuwse historische orgels uitgebracht in de 20-delige cd-reeks *Dutch Organs 1511-1896*. Zijn laatste cd, die in 2008 ter gelegenheid van zijn dertigjarig jubileum als organist van de Koorkerk verscheen, werd opgenomen op het Van Vulpenorgel in die kerk. Het was de eerste keer dat dit instrument werd gedocumenteerd op een geluidsdrager. Het carillon van de Abdijtoren werd ervoor stilgezet...

Leen was niet alleen uitvoerend musicus. Hij componeerde ook zelf, zowel voor piano als voor orgel. Tijdens de herdenkingsbijeenkomst op 16 augustus werden enkele werken van zijn hand gespeeld, en menigeen zal verrast zijn geweest door de muzikale kwaliteit van dit werk dat, wat het orgel betreft, in een Frans, laatromantisch idioom is geschreven. In zijn nalatenschap bevinden zich een aantal onuitgegeven manuscripten.

Leen de Broekert in 2003, achter het orgel van de dorpskerk Gapinge. (foto Liesbeth Binkhorst)

Het voornemen bestaat, deze de komende jaren te publiceren. Waarschijnlijk zullen ook een aantal nog niet uitgebrachte geluidsopnamen het licht zien.

Activiteiten bij het Zeeuws Genootschap

Voor het Genootschap heeft Leen de Broekert in 1999, 2004, 2006 en 2007 vier series van vier lezingen verzorgd. Onder de uitdagende titel 'Wie is er bang van hedendaagse muziek?' gaf hij bijvoorbeeld in de winter van 2006 een viertal colleges over moderne klassieke muziek, een genre waarmee men hem op het eerste gezicht misschien niet onmiddellijk zou associëren. (Leen had zijn onvermoede muzikale voorkeuren; zo was hij een groot liefhebber van opera, en vooral van Wagner.) In de eerste voordracht behandelde hij de componisten van de Tweede Weense School, Arnold Schönberg, Alban Berg en Anton von Webern, die hij, spelend met hun voornamen, de AAArtsvaders van de moderne muziek noemde. In het tweede college ging hij in op de "wijzen uit het Oosten", zoals hij hen noemde: Stravinsky, Sjostakovitsj en Sofia Goebajdoelina. Van de laatste citeerde hij een uitspraak die ook de zijne had kunnen zijn: "Kunst is voor mij uitsluitend een middel om iets uit te drukken dat groter is dan wij. Als ik het religieuze zou scheiden van het muzikale, zou muziek voor mij betekenisloos zijn." De derde openbare voordracht was gewijd aan de Franse modernisten Messiaen en Boulez. Leen typeerde hun werk met de woor-

den Hemelse Visioenen en Darmstadtse Dogma's. Messiaen, die met Bach en Franck tot de grootste orgelcomponisten behoort, noemde hij een mystieke visionair, terwijl hij Boulez, die samen met Stockhausen in Darmstadt een generatie componisten als muzikale avant-garde heeft gevormd, als een nuchtere, traditionele boekhouder kwalificeerde. In het slotcollege, gegeven op 10 februari 2006 en getiteld 'Een nieuwe wereld van muziek', kwamen Charles Ives, Steve Reich en John Adams aan de orde.

Leens voordrachten waren boeiend en levendig, en zij getuigden van zijn gedrevenheid als musicus. Wie hem wel eens *coram publico* heeft horen spreken, weet dat hij zich verre hield van droog, geleerd vertoog waarin hij zich niet meer om de luisteraar bekommerde. Het was hem er niet om te doen, eigen kennis of kunde te etaleren, en toch leerde je heel veel van hem. Met onverwachte grappen en goed gekozen anekdotes en citaten die tot de verbeelding spraken, wist hij het publiek in zijn verhaal te betrekken en de aandacht van zijn luisteraars vast te houden. Wie wel eens in het openbaar spreekt, weet dat zoiets niet gemakkelijk is. Maar Leen kon het – hij bezat de gave van het woord – en hij kon het uitstekend. Als je hem had gehoord, was je wijzer en had je gelachen.

Ten behoeve van de Werkgroep Muziek, waarvan hij in de jaren tachtig vice-voorzitter was, heeft hij zich ingezet voor de aanschaf van het klavecimbel en de Weense vleugel van het Genootschap.

Overige activiteiten

Door de jaren heen verzorgde Leen ook voor andere instellingen dan het Genootschap tal van lezingen en inleidingen tot concerten: de Middelburgse kerken (jaarlijkse serie Muziek en Religie), de Stichting voor Oude Muziek Incanto, boekhandel De Drvkkery en de afdeling Muziek van de Zeeuwse Bibliotheek konden allemaal op hem rekenen. Nog in de winter van 2008-2009 gaf hij een paar voordrachten over enkele grote interpreten van de twintigste eeuw, te weten de cellist Casals, de violist Kreisler, de pianist Cortot en de dirigent Furtwängler. Zijn laatste openbare lezing, over de Engelse barokcomponist Henry Purcell, gaf hij op 26 maart 2009 in de Zeeuwse Bibliotheek.

Voor Omroep Zeeland heeft Leen de Broekert van 2001 tot 2007 wekelijks, op zondagochtend, een uitzending over klassieke muziek verzorgd; hij was zowel samensteller als presentator van het radioprogramma Schoonoord, dat hij als motto de woorden “Muziek die u raakt” meegaf.

Voor de PZC schreef hij een aantal jaren muziekrecensies, waarin hij zich weliswaar liet kennen als een pleitbezorger van de originele uitvoeringspraktijk, maar zijn collega-musici met kennis van zaken, genuanceerd en met mildheid beoordeelde.

Epiloog

Wie het leven van Leen de Broekert overziet, wordt getroffen door de veelzijdigheid van zijn muzikale activiteiten, die veel voor Zeeland betekend hebben en tegelijkertijd dit belang te boven gaan. Leen heeft veel muziek uitgevoerd, hij heeft veel muziek onderwezen, en hij heeft veel in het openbaar over de taal der engelen gesproken. Bij al deze verdiensten bleef hij immer een uiterst bescheiden mens. Hij bezat de bescheidenheid van hen die waarlijk begaafd zijn en aan wie geldings- en etaleringsdrang vreemd zijn. Hij had een uitstekend gevoel voor humor en kon geestig spotten en typeren als de beste. Hij wist de mensen geweldig bij de neus te nemen met zijn komische verzinsels. – Zo liet hij de nietsvermoedende luisteraars van Omroep Zeeland eens (op 1 april...) twee menuetten op klavichord van Mozart horen, nota bene door de componist zelf gespeeld, op 14 februari 1763; deze *Vibration History* (of ViHis), zo vertelde hij gemoedereerd, was door een Amerikaanse geleerde uit Stanford, Alan Waddington, door extrapolatie van het fysische nulpunt te voorschijn getoverd uit het hout van het instrument, waarin de trillingen van Mozarts spel bewaard waren gebleven. – Bovenal was hij beminnelijk en vriendelijk in zijn omgang met mensen groot en klein.

Te zijner herdenking werd op 16 augustus een bijeenkomst in de Middelburgse Koorkerk gehouden. Namens de Zeeuwse instellingen waarvoor hij zich verdienstelijk heeft gemaakt (de Zeeuwse Muziekschool, het Zeeuws Genootschap, de Zeeuwse Bibliotheek, de Koninklijke Oratoriumvereniging van Middelburg en de Koorkerkgenootschap), werden lovende woorden gesproken over de intellectueel en muzikaal begaafde Leen en de innemende persoon die hij was. Collega's en leerlingen speelden werken van zijn hand voor piano en orgel en composities die zorgvuldig waren geselecteerd en in een mooi programma bijeengebracht waren: werk van Bruch, Froberger, Telemann, Bach, Mozart, Tsjajkovski en Debussy. Ook werd er gregoriaans gezongen. Het was een passend openbaar afscheid.

Leen is gestorven op 29 juli. Bij zijn begrafenis op zijn geboortegrond, op 4 augustus, werd het eerste vers uit het dertiende hoofdstuk van Paulus' brief aan de inwoners van Corinthe gelezen: Al ware het, dat ik de talen der mensen en der engelen sprak, en de liefde niet had, zo ware ik een klinkend metaal, of luidende schel geworden. Deze tekst werd gekozen in overeenstemming met het woord dat in de rouwbrief stond: *Hij verstond de taal der engelen*. Maar Leen had ook de liefde, die Paulus voorop plaatst en waartoe wij in het leven zijn gesteld. Bij zijn graf werd door een kleine schare verwanten en vrienden in het Nederlands de oude hymne *In paradisum te ducant angeli* gereciteerd. De engelen zullen hem daar zeker heen hebben geleid: zij verstonden immers zijn taal, gelijk hij de hunne.

FS

1. Een gespecificeerde opgave van de cd's en de muziek die erop te beluisteren valt, is te vinden op <http://www.leendebroekert.nl/index.php?inc=item5&lang=nl>.